DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Atatürk'ün Gözünde Kadın Olmak: Geçmişten Günümüze Toplumsal Hayatta Kadının Yeri ve Önemi

Being a Woman in Atatürk's Eyes: The Place and Importance of Women in Social Life from Past to Present

Büşra ELÇİÇEĞİ , Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, belcicegi@gmail.com

Geliş tarihi - *Received:* 16 Ekim 2024
Kabul tarihi - *Accepted*: 5 Mart 2025
Yayın tarihi - *Published*: 28 Nisan 2025

Elçiçeği, B. (2025). Atatürk'ün gözünde kadın olmak: Geçmişten günümüze toplumsal hayatta kadının yeri ve önemi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16*(1), 1034-1060.
DOI. 10.51460/baebd.1568412

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Öz. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'i kurarak Türk milletini manda ve himayeden kurtarmış, bağımsız ve güçlü bir devletin temellerini atmıştır. Milli Mücadele'ye önderlik ederek Türk milletinin özgürlük ve egemenlik yolunda zafer kazanmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyarak onları toplumun aktif bireyleri haline getirmiş, eğitim ve iş hayatında fırsat eşitliği sağlayarak kadınların özgür bireyler olarak yer almasını desteklemiştir. Medeni Hukuk'ta tek eşlilik ilkesinin benimsenmesi ile kadınları korumuştur. Kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta güçlenmesi için devrim niteliğinde adımlar atmıştır. Atatürk'ün kadına yönelik gerçekleştirdiği inkılaplar eğitim, seçme-seçilme hakkı, toplumsal hayatta yer edinme durumları toplumsal ve sosyolojik açıdan incelenmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma metodolojisi çerçevesinde tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Elde edilen bulgular Atatürk'ün gözünde kadın olmak, kadınların eğitim, çalışma, seçme-seçilme hakkı, toplumsal hayattaki yeri ve Türk tarihindeki öncü kadınlar başlıkları altında sunulmuştur. Atatürk kadına son derece değer vererek Türk kadının her anlamda güçlendirilmesi için reformlar yapmıştır. Bu reformlar sayesinde Türk kadını temel hak ve özgürlüklerine kavuşmuştur.
Anahtar Kelimeler: Toplum, Kadın, Devrim, Haklar, Mustafa Kemal Atatürk.

Abstract. Mustafa Kemal Atatürk, by founding the Republic, liberated the Turkish nation from Mandate and Protection, laying the foundations of an independent and strong state. He led the National Struggle, ensuring the Turkish nation's victory on the path to freedom and sovereignty. Atatürk granted women the right to vote and be elected, making them active members of society, and promoted equality of opportunity in education and employment, supporting women's place as free individuals. He protected women by adopting the principle of monogamy in Civil Law. He took revolutionary steps to empower women in social, economic, and political life. Atatürk's reforms concerning women, such as education, voting rights, and their place in societal life, have been examined from social and sociological perspectives. In this research, the historical research method was used within the framework of qualitative research methodology. The data of the research were collected through document analysis technique. The findings obtained have been presented under the headings of being a woman in Atatürk's eyes, women's education, work, the right to vote and be elected, their place in social life, and pioneering women in Turkish history. Atatürk placed great importance on women and implemented reforms to empower Turkish women in every sense. Through these reforms, Turkish women have gained fundamental rights and freedoms.
Keywords: Society, Women, Revolution, Rights, Mustafa Kemal, Atatürk.

Elçiçeği, B. (2025). Atatürk'ün gözünde kadın olmak: Geçmişten günümüze toplumsal hayatta kadının yeri ve önemi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 16*(1), 1034-1060.
DOI. 10.51460/baebd.1568412

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Extended Abstract

Introduction. Shelters for women were established to ensure that victims of violence could live in a secure environment while receiving psychological, social, and legal support. Prominent examples include the Mor Çatı Women's Shelter Foundation, founded in Istanbul in 1990; KADEM (Women and Democracy Association), established in Istanbul on March 8, 2013; and the Ministry of Family and Social Services' women's guesthouses, first introduced in Istanbul in 1990. However, rather than solely focusing on protecting women from male violence, empowering women and educating men to prevent such incidents can yield more sustainable outcomes. Reflecting on Mustafa Kemal Atatürk's statement, "Everything in this world is the work of women", and his analogy that compares social progress to bodily functions, where "society suffers paralysis when one part (men) is active, and the other (women) is inactive," it becomes evident that empowering women is integral to societal well-being. Similarly, İbn-i Haldun's philosophy in Mukaddime, which highlights the rise and fall of states as a result of societal dynamics, suggests that a society where women are marginalized and subjected to violence is on the path to decline.

The central research question of this study is: "What does it mean to be a woman in Atatürk's perspective?" To address this question, the processes Turkish women have undergone from past to present are thoroughly examined in the context of Atatürk's principles and vision.

Method. This study employs a qualitative research design, utilizing the historical research method. This method is particularly suitable for exploring events and phenomena of the past, examining their relationship to present-day issues, and critically analyzing both historical and contemporary contexts. As Kaptan (1977) suggests, the historical research method enables an understanding of the interplay of social factors that lead to societal change while facilitating the development of general conceptualizations and theories.

Within this framework, the document analysis technique was used, focusing on various written sources such as diaries, letters, official documents, and institutional records (Balcı, 2006; Şimşek and Yıldırım, 2016). The data obtained through document analysis and a comprehensive literature review were analyzed using the descriptive analysis method (Patton, 2002).

The researcher established a thematic framework to explore "being a woman in Atatürk's perspective and the historical processes Turkish women have experienced." Sources were meticulously reviewed, and frequent references were made to Atatürk's writings, particularly regarding the value he attributed to women. Specific themes such as women's right to education, participation in the workforce, and roles in social and political life were explored. Additionally, the study highlights women who have achieved "firsts" in their fields since the establishment of the Republic.

Results. The study revealed frequent references to Atatürk's remarks on women in various cities, including 13 in Istanbul, 10 in Izmir, 9 in Konya, 2 in Ankara and Kastamonu, and one each in Bursa, Tarsus, and Afyonkarahisar. Atatürk emphasized that women are the architects of civilization, underscoring their equal and active roles in societal progress. He consistently advocated for the education, empowerment, and emancipation of women, asserting that their participation in all areas of life—social, economic, and political—is essential for modernizing Turkey. In Atatürk's view, women should not be confined to traditional roles but should contribute as equal individuals in every aspect

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

of life. He envisioned a future where women are free, empowered, and equal, emphasizing that their rightful place in society is vital for the construction of a progressive and modern state.

Discussion and Conclusion. Previous studies, such as Ünal (2014) and Konan (2011), have primarily focused on the processes through which Turkish women acquired political rights. While those studies concentrated on specific aspects like suffrage, this research provides a broader perspective by examining women's rights in education, employment, and civil law.

Despite significant progress since the Republic's establishment, Turkish women continue to face challenges in achieving full equality. Efforts to improve women's representation in education, employment, and politics remain ongoing. For example, during Atatürk's era, women were encouraged to participate in the workforce, leading to their involvement in various professions by the 1930s. While women are now more visible in different sectors, issues such as equal pay and career advancement persist.

Regarding suffrage, Turkish women were granted the right to vote and stand for election in 1934, marking a milestone in the fight for gender equality. Today, although women actively participate in political life, their representation in parliament and local governments remains below desired levels. Similarly, in social life, significant strides have been made since Atatürk's reforms, which granted women civil rights, including rights to divorce, inheritance, and property. However, gender equality challenges remain.

Efforts to combat violence against women have also intensified, with laws enacted and campaigns launched to address the issue. Women's associations and civil society organizations play a crucial role in advocating for women's rights. The study also highlights the fluctuations in the number of female Members of Parliament (MPs) before and after the 2000s. For instance, in the 1950s, the number of female MPs was disproportionately low compared to male MPs, with only 3 women elected in the 1950-1961 period and 8 in the 1957 elections, despite a total of 610 MPs. Post-1999, however, there has been a notable increase in female representation, reaching 97 MPs in the June 2015 elections, though this number later declined to 81 in November 2015 (TESAV, 2015).

In conclusion, the study emphasizes that women's rights, gender equality, and empowerment are indispensable for Turkey's modernization. Atatürk's vision of a society where women are educated, empowered, and equal remains a guiding principle for achieving progress.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Giriş

Cinsiyet ilişkilerinin bir süreç ve oluşum halinde kavranması gerekmektedir. Sosyolojik olarak tanımlanmış cinsiyet grupları içinde hiyerarşiler mevcuttur. Cinsiyet ilişkileri, tüm toplumsal ilişkiler gibi, aynı zamanda bir değişim, direnç ve mücadele alanı açmaktadır (Çakır ve Alkan, 2014). Türk ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde olduğu gibi kadın, günümüzde de en değerli konumda, her şeyin üzerinde yüksek ve şerefli bir varlıktır (Eldeniz: 1956, 740). Kadın toplumun baş aktörüdür.

Türk devletlerinde kadın

Türklerin İslam dünyasına girmesinden sonra Türk kadınlarının şair, öğretmen, hatip ve asker olarak görev yaptıkları bilinmektedir (Doğramacı, 1989; Tezel, 1983). Türk kadınları eski Türk devletlerinde saygın ve erkeklerle eşit bir konumda olmuştur (Altındal,1994: 49). Osmanlı Devleti döneminde din çerçevesinde kadın ikincil bir konumda ele alınmıştır. 1603'te I. Ahmet döneminde ilan edilen fermanda kadınların kaymakçı dükkânlarına girmeleri; 1610'da kadınların erkeklerle aynı sandala binmesi; 1787'de mesire yerlerine (park) gitmeleri ve 1828'de ise ince kumaştan ferace giymeleri yasaklanmıştır (Altındal, 1994: 49; Konan, 2011; Kurnaz, 1991; Yılmaz, 2010). Tanzimat Fermanından sonra Osmanlı Devleti'nde kadın haklarıyla ilgili ilk tartışmalar yaşanarak kadın Batı'dan esinlenilerek hukuk çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; 1846'da kız çoçuğunun da erkek çocuk gibi babasının arazisine sahip olabilmesi hakkı verilmiştir. 1847, 1849 ve 1853 yıllarında çıkarılan emirlerle cariyelik kaldırılmıştır. 1869 Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesiyle İslam dünyasında ilk defa din hükümlerinden bağımsız uyrukluk düzenlemesi gerçekleştirilmiştir (Ak, 2016: 50; Aydın, 2015; Berktay, 1994: 20-21; Berktay, 2015; Çakır, 2007; Göksel, 1998; Konan, 2011; Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010).

Türk toplumunda kadınların eğitimi

1858'de kadınlara iptidai ve rüştiye okullarına gitmesine izin verilerek öğretmenlik ve ebelik meslekleri kurulmuştur. Bu dönemde okur-yazar oranı artarak 1913 yılında İstanbul İnas Sultanisi (lise) açılmıştır. Meşrutiyet döneminde ise aile hukuku batı hukukuna göre yapılandırılmıştır. Bu dönemde kadınlar dernek ve cemiyetler kurarak örgütlenerek basınla ilgilenmiş ve siyasi haklar talep etmişlerdir. Bu dönemde kadın dernekleri kadınların okuma-yazma öğrenmeleri, kültürel düzeylerini artırmaları, toplum ve aile içinde ki konumlarını yükseltmeleri için kurslar açmışlar, çıkardıkları kadın dergilerinde kadınları bilinçlendirmek için her türlü çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Bu derneklerin çoğu hayırsever amaçlı olmakla birlikte bir bölümü de feminist nitelikli çok sayıda kadın örgütü ortaya çıkmıştır. Bu örgütlerin tümü de kadınların durumunun iyileştirilmesini amaçlamıştır. Kadınların eğitilmesi, onlara iş fırsatları yaratılması, kılık kıyafetlerinin ve yaşam biçimlerinin modernleştirilmesi, vb. bu dönemde eğitim alanında da birçok gelişme yaşanmış, kadınlara yönelik pek çok okul açılmıştır. Meşrutiyet döneminde kadınlar, daha önce istihdam edilmedikleri istihbarat memurluğu, hapishane gardiyanlığı, telefon şirketi ve belediye teşkilatı gibi çeşitli sektörlerde görev almaya başlamışlardır (Ak, 2016: 50; Aydın, 2015; Berktay, 1994: 20-21; Berktay, 2015; Çakır, 2007; Göksel, 1998; Konan, 2011; Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010).

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

1914'de "Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu", İstanbul İnas Darülfununu açılmıştır. Fakat bu dönemde kız ve erkek öğrenciler ayrı öğrenim görmekteyken kızların istekleri üzerine "Müderrisler Heyeti"(Profesörler Kurulu) kararıyla 1921'de eğitim tarihimizde ilk olarak Fen ve Edebiyat Fakültelerimiz de "Karma Öğretim" başlamıştır. 1921-1922'de Hukuk, 1922,1923'de Tıp Fakülteleri'nde "Karma Eğitime" geçilmiştir (Göksel, 1998: 408-409). Cumhuriyet döneminde Türkiye Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal eğitim ve öğretimde kadının erkeklerle eşit olması görüşündedir. Ona göre kadın toplum hayatında her yönüyle var olmalıdır. Atatürk aile hukuku konusunda da kadın ve erkeği eşit görür (Göksel, 1998: 414).

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadının sosyal hayatta da aktif olmasını ister. Türk kadını artık her meslekte, sektörde vardır. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'e havacılık eğitimi verilir. Dünyanın ilk kadın savaş pilotu bir Türk kadını olmuştur. İlk kez düzenlenen Güzellik Yarışmasında Türk kadını, dünya çapında ün kazanmıştır. Atatürk, Keriman Halis'in Dünya Güzeli olmasında da etkilidir (Göksel, 1998, 415).

Türk kadının eğitim düzeyi

1985 yılında Türk Milli Eğitimi'nde, ilkokulu bitirenlerin %44.74'ünü kadınlar oluşturmuştur. Bu oran ortaokul ve dengi kurumlarda %34.15; lise ve dengi kurumlarda ise %37.20'dir. Okuma yazma oranı yükseköğrenimde %25.22'dir. 1990 yılında yükseköğrenimde kız öğrencilerinin özellikle de dil ve edebiyat, sanat, fen bilimleri ve matematik alanında erkek öğrencilerinden sayısal anlamda daha başarılı olduğu gözlenmiştir (ÖSYM, 1990).

Türk devletleri hukukunda kadın

Hukuksal düzenlemelerde 1911 yılında "zina" suçunda Ceza Kanunu'nda kadına da erkeğe ağır ve eşit cezalar verilmesi kararlaştırılmıştır. 1917'de, evlilik konusunda devlet izni zorunluluğu olup çok kadınla evlenmede ilk eşin rızanın alınması koşulu getirilmiştir. Tevfik Fikret Atatürk'ün çok sevdiği ve sık sık tekrarladığı *"Elbette değil nasibi mezellet kadınlığın, Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer"* dizelerini yazmıştır (Göksel, 1998: 409). Bu dönemin başlarında kadın ikincil konumda kabul edilmiş ise de Hürrem Sultan (Ukrayna), Nurbanu Sultan (Venedik/Yunan (!)), Safiye Sultan (Arnavut), Kösem Sultan (Rum/Bosna (!)), Turhan Sultan (Ukrayna), gibi kadınlar Osmanlı yönetiminde son derece söz sahibi olmayı başarmıştır. Özellikle Hürrem Sultan kendini Kanuni'ye azat ettirdikten sonra padişahla dinî de olsa nikâh kıyılarak kalıp yargıların yıkılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Osmanlı'daki en etkili kadınlar da Türk kökenli değildir.

1923'de İzmir'deki konuşmasında Mustafa Kemal *"Şuna inanmak lâzımdır ki dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir"* der (Çakır. 1991; Taşkıran, 1973; Toprak, 1988). Cumhuriyet döneminde Türk Devleti, yeni bir kadın sembolü yaratıp kadın ve erkeğin eşit konumda olmasını amaçlamıştır. Osmanlı dönemi kadınları ile Cumhuriyet devri kadınları arasına kesin bir çizgi çekilip iki ayrı kimlik olarak ortaya koyulacak ve kadının özgürleşmesi (Ak, 2016: 54) için gerekli adımlar atılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak İsviçre'den Medeni Hukuk örnek alınmıştır (Kırkpınar, 1998: 22).
Atatürk döneminde Türk kadını için 1926 yılında medeni kanunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda tek eşlilik yasallaşmıştır, erkeklerin çok kadınla evliliği yasaklanmıştır, boşanma konusunda

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

karar yetkisi mahkemelere bırakılmıştır ve bu konuda kadın ve erkek eşit haklara sahip olmuştur. Evlilik işlemleri resmi kayıtlar ışığında ve memurlarca yapılması öngörülmüştür. Kadının vasiliği yasal güvencelere alınmıştır, kadın mirasta eşit haklara kavuşmuştur. Kadınlara erkeklerle aynı işlerde çalışması ve eşit ücret alma hakkı tanınmıştır (Kocatürk, 1984:99).

Türk toplumunda kadın hakları

Kadın hakları dünya genelinde her şeyden önce insan hakları temelinde ele alınmalıdır. İnsan hakları evrensel bildirgesinin ilk maddesi *"bütün insanların özgür ve haklar bakımından eşit olduğunu"*, ikinci maddesi ise cinsiyet ayrımına karşı tedbir alınmasını vurgulamaktadır (Sencer, 1986: 86). Kadın haklarını Atatürk, batılılaşma ve çağdaşlaşma konusunda temel unsur olarak görmüştür. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne etkin bir biçimde katılan Atatürk mücadele sonrasında kurulan Cumhuriyet'te "Türk Kadınını" kadınlığın doğası gereği yüksek bir makam olarak tanımlamıştır (Ünal, 2014; Yılmaz, 2010). Cumhuriyet öncesinde Türkler kadın ve erkeği eşit olarak görmüş, çocuk eğitiminde anne ve baba eşit olarak sorumlu kabul etmiştir. Türk kadını, ok atıp, ata binip, kılıç kuşanıp savaşta erkeğin yanında yer almıştır. Evlilikte tek eşlilik hâkimdi. Ziya Gökalp, *"Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir"* diyerek Türk toplumunun kadına verdiği değeri vurgulamıştır. Dünya genelinde ilk devlet başkalığı yapan kadınlar Türkler'den çıkmıştır. Raziye Sultan, Delhi Türk Devleti'nde; Türkan Hatun, Kutluk Türk Devleti'nde buna örnek gösterilebilir (Konan, 2011; Kurnaz, 1991; Kurt, 2011; Özdemir, 2009; Şen ve Saltekin, 2012; Ünal, 2014; Yılmaz, 2010). *"Şu ana kadar gördüğüm iki ayaklı hayvanlar içinde elimle öldürdüğümde en az acıyacağım Türk ismindekidir"* diyecek kadar Türk düşmanlığı ile tanınmış İngiliz kadın seyyah Lady Craven 1789 yılında yayınladığı "Voyage de Milady Craven â Constantinople, par la Crimie" adlı eserinde: *"Türklerin biz kadınlara karşı olan muameleleri bütün milletlere örnek olmalıdır."* (Craven, 1789: 201, 253) diyerek Türkleri özellikle Türk erkeklerini bir model olarak göstermiştir (Elçiçeği, 2021). Atatürk *"Bizim sosyal toplumumuzun olarak başarısızlığımızın yegane sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir… Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer organı işlemezse o sosyal toplum felçlidir"* (Kocatürk, 1984:97).

Türk kadınlarının seçme-seçilme hakkı

Türkiye kadın hareketi tarihinde önemli bir isim olan Nezihe Muhittin**,** 1913'te Türk Hanımları Esirgeme Derneği'ni kurmuştur. 16 Haziran 1923'te ise Kadınlar Halk Fırkası adlı bir parti kurmuş, ama gerekli izni alamamış ve kadınların seçme, seçilme haklarıyla ilgili talepler parti programından çıkarılarak Türk Kadınlar Birliği adıyla bir dernek kurulmuştur. Daha sonra dernek yönetimine gelen grup, Cumhuriyet Halk Partisi'nden gelen uyarıya uyarak, tek parti yönetimi Türk kadınlarına seçme seçilme haklarını da tanıdığı için derneğin işlevi kalmadığı gerekçesiyle, İstanbul'da toplanan 12. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi'nin ardından derneği kapanmıştır. Nezihe Muhittin ise bağımsız aday olarak seçimlerde aday oldu, ancak tek parti rejiminin desteğini alamamıştır (Durakbaşa,1998: 39) 3 Nisan 1930'da Türk kadınına, Belediyeler Yasası'nın 23. maddesiyle oy, 24. maddesi ile seçilebilme hakkı tanınmıştır. Kadın Birliği'nin o zamanki üyeleri arasında bulunan, Rânâ Sani Yaver ve Refika Hulusi Behçet, Eminönü; Nakiye Hanım, Beyoğlu; Latife Bekir, Fatih; ve Hasene Nalan ile Benal Nevzat, İzmir Şehir Meclisi'ne seçildiler (Toska, 1998: 85). Atatürk, siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

kullanılmasının beşeriyetin saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim diyerek, Türk kadınlarının 1930'da yürütme, 1930'da yasama organlarında seçme ve seçilme hakkına sahip olmasını sağlamıştır (Kocatürk, 1984:99). 1926'da ilk defa Trabzon Türk Ocağında Süreyya Hulusi adında bir kadın, kadınların seçme-seçilme hakkını elde etmeleri için konuşma yapmıştır. 7 Şubat 1924'te "Türk Kadınlar Birliği"ni kuran kadınlar, çalışmalarını bu yolla sürdürmeye başlamışlardır. Birliğin tüzüğünde amaçlarını: "*... kadınların sosyal ve siyasal haklarını elde edecek olgunluğa eriştirilmesi...*" olarak belirleyerek konuya dikkatleri çektiler ve böylece isteklerinde ısrarlı olduklarını bir kere daha gösterdiler. 1927'de birliğin tüzüğüne siyasal haklar sağlamayı amaçlayan bir maddeyi ekleyerek kabul ettirirler. Türkiye'de, 5 Aralık 1934 tarihi kadınlara seçme ve seçilme hakkının kabulünden dolayı her yıl "Kadın Hakları Günü" olarak kutlanmaktadır. Türk kadınına verilen seçme ve seçilme hakkına göre millet meclisine giren kadınların sayısı şu şekildedir: 1935 seçiminde 17; 1939'da 15; 1943'de 16, 1946'da 9; 1950'de 3'tür. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan "ara seçimi"nde ise Çankırı Milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgenel ile bu sayı 18'e çıkmıştır. 1935'te kadınlar Meclis'teki tüm milletvekillerinin %4,5'ini oluşturmaktaydı. Bu oran geçmişten günümüze ulaşılan en yüksek rakamdır. Çok partili döneme geçildiği 1950-195l'de 3 kadın ile %0,61 gibi en düşük rakamla temsil edilen kadınlar, en son yapılan 1995 seçimlerinde de 13 kadın ile %1,82 oranında Meclis'te yer almışlardır. Kurucu mecliste 4, 1961'de 3; 1965'de 8; 1969'da 5; 1981'de Danışma Meclisinde 4; 1983'te 12 kadın bulunmaktadır (Çakır. 1991; Elgin, 1985; Göksel, 1998: 414; İnan, 1982:196; İnan, 1994:2957; Sezer,1998: 896; Taşkıran, 1973; Tekeli, 1982: 217; Toprak, 1988:30-31). Rakamlar incelendiğinde kadınların mecliste yeterince temsil edilmediği anlaşılmaktadır.

Büyük Millet Meclisi 5 Aralık 1934 de Türk kadınına mebus seçme ve seçilme hakkını vermiştir. Bu karar hakkında Atatürk kendi yazısı ile şöyle demektedir:

"Bu karar Türk kadınına içtimai ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadınını artık tarihlerde aramak lazım gelecektir. Türk kadını evdeki medeni mevkiini selâhiyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta Belediye Seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını, bu sefer de mebus seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu selahiyet ve liyakatla kullanacaktır. Bu notla en mühim inkılaplardan birini anmış oluyoruz" (Eldeniz, 1956:741).

Askeriye'de Türk kadını

Türk kadını bugün fiilen Türk ordusuna katılmıştır. Bu, Atatürk inkılaplarının devamı demektir. Atatürk'ün, Tarih Kurumunca hazırlanan "Hindistan Tarihi" adlı esere yazdığı yorumu şöyle olmuştur: *"Bundan sonra Türk ırkı, kadınlarını, erkeklerin yapmağa mecbur olduğu askerlik vazifesi dâhil, bütün hizmetlere teşrik ederse, Etilerde, İskitlerde, Amazonlarda olduğu gibi kendi ırkından başkalarının hiçbir yardımına muhtaç olmaksızın büyük milli ülkülerine başlı başına ve müstakil olarak yürümek kabiliyetini ihraz edebilir"* (Eldeniz, 1956: s.741). Hiç şüphesiz Atatürk'ün bahsettiği milli ülkü, yurtta sulh, cihanda sulh prensibi idi. Atatürk bu konudaki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir: *"Türkiye Cumhuriyetinin esas düşüncesi, kadınları değil, erkekleri dahi, savaş meydanına götürmemektir. Fakat Türk ulusunun, yüksek varlığına, herhangi taraftan olursa olsun, ilişildiği zaman, işte o vakit Türk kadınları Türk erkeklerinin bulunduğu yerde hazır ve nazır ve faal olacaklardır. Bu, beşeriyetin yüksek huzuru, sükunu*

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

ve dünya insanlığı için lâzım bir ödev olduğundandır ki, Türk kadını bunu yapacaktır ve yapagelmektedir ve yapar." (Eldeniz, 1956: 742).

Kadına yönelik şiddet

Son yıllarda kadına yönelik şiddet nedeniyle genellikle kadın cinayetleri olarak adlandırılan ölüm olaylarında artış görülmektedir. 2022'de yaklaşık 334 kadın cinayeti yaşanmıştır. Bu tür ölümler genellikle büyük şehirlerde daha fazla gözlemlenmekle birlikte, İç Anadolu ve Marmara bölgeleri bu konuda dikkat çekmektedir (TKDF, 2023). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun 2023 yılına ait verilerine göre 315 kadın; 2024'ün ilk altı ayında ise 205 kadın erkekler tarafından öldürülürken 2023'te 248; 2024'ün il altı ayında ise 117 kadın şüpheli bir şekilde ölü bulunmuştur (TÜİK, 2023; TÜİK, 2024). Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın, bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en saygın düzeyde, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir varlıktır. Bugün, Türk kadınının manası unutulmuştur. O, bunca varlıkların maddi manevi kaynağı olduğu halde yoksul bırakılmıştır. Kadın Esirgeme Kurumu bu hatanın en önemli göstergesidir (Eldeniz, 1956:740).

Türkiye'de kadın sığınma evleri, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdur kadınların korunması amacıyla ilk kez 1990'larda kurulmuştur. Bu evler, şiddet mağduru kadınların güvenli bir ortamda yaşamalarını sağlamak ve onlara psikolojik, sosyal ve hukuki destek sunmak için oluşturulmuştur. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı1990 yılında İstanbul'da; KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği, 8 Mart 2013'te İstanbul'da; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kadın konuk evleri de ilk olarak 1990 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Kadını erkeklerden korumaya yönelik bu tür kuruluşların varlığı Türk milleti adına utanç verici bir durumdur. Hem temel insan haklarından yaşama hakkı hem de onurlu yaşama hakkına aykırıdır. Ayrıca bu durumlar, İslam dininin yanlış yorumlandığının göstergesidir. Ayrıca eski Türk toplum yapısının temel yapı taşları örf ve geleneklerden de uzaklaşıldığının göstergesidir. Kadını erkeklerden korumak yerine bu tür olayların yaşanmaması için kadını güçlendirip erkeklere eğitim verilmesi kalıcı sonuçlar doğururdu. Atatürk *"Bu dünyadaki her şey kadının eseridir"* ve *"bir organı faaliyetteyken (erkekler) diğer organın faaliyette olmaması toplumsal felçtir"* sözleri dikkate alındığında İbn-i Haldun Mukaddime adlı eserinde *"Devletler doğar, büyür ve ölür"* felsefesi doğrultusunda Türk kadını gelecek süreçlerde güçlendirilmez ise erkekleri tarafından kadınlarının öldürüldüğü bir toplum ölüm sürecine girmiştir. Bu nedenle bu araştırmanın temel problemi "Atatürk'ün gözünde kadın olmak nedir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu temel amaç doğrultusunda geçmişten bugüne Türk kadınının geçirdiği süreçler incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu çalışma zengin betimlemelerin yapılmasına imkan sağlayan nitel araştırma metodolojisinde tasarlanmıştır (Büyüköztürk vd., 2016). Nitel araştırma yönteminde gerçekleştirilen bu çalışmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem geçmişte meydana gelmiş olgu ve olayların araştırılmasında, belirlenmiş bir problemin geçmiş ve günümüz ile ilişkisinin incelenmesinde, geçmişin/günümüzün eleştirel bir şekilde tanımı ve analizinin yapılması amacıyla kullanılır. Tarihsel araştırma yöntemi, belirli bir sonuca yol açarak toplumsal değişime neden olan sosyal etkenlerin

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

birleşimlerini çalışmaya uygun olmakla birlikte genel kavramsallaştırmalara ulaşma ve kuram oluşturma açısından avantaja sahiptir (Kaptan, 1977). Tarihsel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmanın verileri doküman analizi tekniği ve literatür incelemesi kullanılarak elde edilir. Literatür taraması, belirli bir konuda daha önceden gerçekleştirilmiş çalışmaları ve uygulamaları sistematik bir şekilde incelemeyi gerektirmektedir (Galvan, 2006). Doküman incelemesi tekniğinde, çalışmaya konu edilen ve araştırılan problem hakkında bizlere bilgi veren her türlü yazılı belgenin analizi yapılır. Doküman incelemesine konu olan belgeler; günlükler, mektuplar, resmi kurum veya kuruluş evrakları gibi çeşitli veri kümelerinden oluşmaktadır (Balcı, 2006; Şimşek ve Yıldırım, 2016).

Verilerin toplanması

Tarihsel yöntemle gerçekleştirilen bir çalışmada kullanılan eserler çok çeşitlidir. Bu eserler, doküman ve kalıntılar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Dokümanlar daha çok yazılı belgeler iken kalıntılar arkeolojik ve coğrafi kaynaklardır. Dokümanlar; resmi kaynaklar, hukuki belgeler, raporlar, kurumlara ait kayıtlar, kuruluşlarla ilgili belgeler, hatıralar, yayınlar, biyografiler ve kişisel mektuplardan oluşur. Bu kaynaklar arasından dokümanları seçmek, incelemek ve bunlardan yorumlamalar yapabilmek doküman analizi tekniğinin temel problemidir (Kaptan, 1977). Bu araştırmanın verilerinin toplanmasında literatür taraması ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, nitelik, örneklem büyüklüğü, uzun süreli analiz, düşük maliyet, tepkiselliğin olmaması, özgünlük ve bireysellik açısından birtakım avantaja sahiptir (Balcı, 2006; Şimşek ve Yıldırım, 2016).

Bu çalışmanın verilerinin toplanmasında kaynakçada belirtilen kitap, makale, bildiri, tez, resmî kurum verileri, gazete, kanun vb. dokümanlardan yararlanılmıştır. Elde edilen kaynaklar titizlikle incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde veriler yorumlanmış ve betimlenmiştir.

Verilerin analizi

Doküman incelemesi tekniği ve literatür taraması ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir (Patton, 2002). Betimsel analizde, çalışma öncesinde araştırmacı tarafından çerçeve oluşturulur. Bu çerçeve doğrultusunda elde edilen bulgular sistematik bir şekilde betimlenir, kavramlar yorumlanır ve özetlenir. Betimsel analizin yönteminin amacı, elde edilen verileri betimleyerek sistemli bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Betimsel analizde görüş ve gözlemleri özgün bir şekilde açıklamak için genellikle doğrudan alıntılara sıklıkla başvurulur. Bu analiz yöntemi; çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamadan meydana gelir (Sözbilir, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240). Bu amaç doğrultusunda araştırmacı "Atatürk'ün gözünde kadın olmak ve Türk kadının geçmişten günümüze geçirdiği süreçleri" incelemek amacıyla bir tema oluşturmuştur. Bu tematik çerçeveye göre araştırmacı her türlü basılı dokümana ulaşmış ve titizlikle incelemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün kadına verdiği değere ilişkin çeşitli yerlerde yaptığı ve kaleme aldığı yazılardan sıklıkla alıntılama yapmıştır. Türk kadının eğitim başta olmak üzere seçme-seçilme hakkına kavuşması, iş hayatında yer edinmesi, toplumsal hayatta üstlendiği roller incelenmiştir. Bulguların son bölümünde ise Cumhuriyet'ten günümüze bir konuda, bir alanda ilk olan Türk kadınlarına yer verilmiştir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Araştırma etiği

Bu çalışmanın tasarlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Toplanan veriler üzerinde herhangi bir değiştirme yapılmamış ve bu araştırma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Bulgular

Bu bölümde yöntem bölümünde adı geçen kaynaklar incelenerek Atatürk'ün kadına bakışı, Türk kadınlarına verdiği değer, eğitim, toplumsal yaşam, medeni hukuk ve iş hayatında yer edinmelerine ilişkin gösterdiği çaba ve bu doğrultuda atılan adımlara ilişkin bulgular sunulmuştur. Bu amaçla Atatürk'ün gözünde kadın olmak, kadınların eğitim hakkı, kadınların çalışma hayatına katılması, kadın ve toplumsal hayat, kadınların seçme ve seçilme hakları, Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'de öncü kadınlar olmak üzere altı ana başlık altında geçmişten günümüze kadının geçirdiği süreçler ele alınmıştır.

Atatürk'ün gözünde kadın olmak

Atatürk başta kendi annesi Zübeyde Hanım olmak üzere tüm annelere, kadınlara gereken saygıyı göstererek onları yüceltmiştir. Bir toplumun gelişim ve ilerleme sürecinde ise kadının katalizör rol üstlendiğini farklı yazı ve konuşmalarında sıklıkla vurgulamıştır. Bu konuşmalara örnek olarak aşağıdaki alıntılar gösterilebilir:

"Çok büyük şükranla görüyoruz ve görmekteyiz ki, hiç bir yerde kadınlarımız erkeklerden aşağı değildir. Hemen her yerde kadın ve erkek seviyesi arasında bir eşitlik görmekteyim. Bu durum övgüye değerdir." (21 Mart 1923, Konya Konuşması)

"Milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini sağlamaktır." (1923, İzmir konuşması).

"Dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir" (İnan, 1982:159).

"Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın." (Irmak, 1981: 86; 1923 Tarsus konuşması).

"Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır siklette değil, ahlakta, fazilette ağır, vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle, azmiyle muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir. Milletin menbaı, hayat-ı içtimaiyenin esası olan kadın, ancak faziletkâr olursa vazifesini ifa edebilir. Herhalde kadın çok yüksek olmalıdır." (Atatürk, 1997; Karal, 1986; 1925 İnebolu konuşması).

Kadınların eğitim hakkı

Atatürk, Türk kadınlarının eğitimine büyük önem vermiştir. Cumhuriyet döneminde eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla birçok okul ve kurum açılmıştır. Kızların eğitimine erişimi

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

kolaylaştırmak için yatılı okullar ve kız meslek liseleri kuruldu. Bu sayede kadınlar, eğitim yoluyla kendilerini geliştirme ve toplumda daha etkin bir rol oynama fırsatı buldular. Kadınların eğitim seviyelerini yükseltmek amacıyla 1932'de Halk Evleri açıldı. Bu kurumlar, kadınların meslek edinmelerini, el sanatlarını öğrenmelerini sağlamanın yanı sıra kız çocuklarına zorunlu eğitim hakkı tanındı. Kadınlara zorunlu eğitim hakkının sağlanmasından sonra okuryazarlık oranları ciddi şekilde artış gösterdi. Eğitim ve öğretime verilen önem sayesinde Türk kadınları, toplumda belli bir konuma yükselmiş ve hemen her türlü meslekte görev almaya başlamışlardır. 10 Haziran 1933'te kadınlara meslek-i eğitim verilmesi amacıyla Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kurulmuştur. Bu dönemde Pratik Kız Sanat Okulları ile Olgunlaşma Enstitüleri açılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde ülke genelinde en büyük reformlardan birisi de 1928 yılında harf inkılabının yapılmasıdır. Bu reform ile kadın ve erkek tüm toplumun okuma-yazma öğrenmesi kolaylaşmıştır. Millet Mektepleri ve Köy Enstitüleri toplumun değişiminde ve kalkınmasında önemli rol oynamışlardır. Bu okullar, kadın ve erkeğin çocukluk dönemlerinde ve yetişkinliklerinde bilgi ve beceri geliştirmelerini, daha çağdaş sosyal yaşam kazanmalarını sağlama konusunda etkili olmuştur.

Atatürk'ün kadınların eğitim hakkına ilişkin görüşlerine ilişkin sözleri aşağıda belirtilmiştir:

Kadınların erkekler gibi eğitim alması, çalışması, üretim sektörüne katılması ve siyasi hayatta yer alması Atatürk'ün en büyük projelerindendir. Atatürk bir konuşmasında *'Bu hakların kadınlara bir lütuf olarak verilmediğini, kurtuluş hareketi içinde yer alan, ülkesinin bağımsızlığı için mücadele eden kadınların kurtuluşu olarak verildiğini; Kadınlarımız için asıl mücadele alanı ve zafer kazanılması gereken alan ışıkla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip donanmaktır'* der (1935, Türkiye Kadınlar Birliği Kongresi Konuşması, İstanbul). Bu ifade çağdaş bir toplumda eğitimle kazanılan özelliklerin kadınlar için de ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

"Kadınlarını okutmayan milletler yıkılmaya mahkumdur." (1923, Konya Konuşması)

"*Bizim toplumumuz için ilim ve fen lazım ise, bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın iktisap etmesi lazımdır."* (1923, İzmir Konuşması)

"Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şeyi kadın ve erkek beraber olarak ilim ve kültür edinmeleridir. Kadın ve erkek, bu ilim ve kültürü aramak ve nerede olursa oraya gitmek ve onunla dolu olma zorundadır." (Atatürk, 1997; 1923, İzmir konuşması)

"*Bu kadın sorununda cesur olalım. Kuruntuyu bırakalım, açılsınlar, onların beyinlerini ciddi bilim ve bilgi ile süsleyelim. Namusu, bilgiyi sağlıklı şekilde açıklayalım. Şeref ve onur sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim."* (İnan, 1918; Karlsbad Hatıraları; 1923, İzmir konuşması)

"*Ben, saygıdeğer hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, tersine pek çok yönlerde onların üstüne çıkacak bilgi ve kültürle donanacaklarına asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle inananlardanım."* (1923, Konya Konuşması)

"Kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir. Kadınlar toplum yaşamında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır." (Atatürk, 1997; 1923, Konya konuşması).

"*Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için gerekli vasıfları taşıyan evlat yetiştirmek, evlatlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak pek çok yüksek vasıflar taşımalarına bağlıdır. Onun için kadınlarımız, hatta erkeklerimizden çok*

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar; eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa." (Atatürk, 1997; 1923, İzmir konuşması).

"*Kızlarımızın vatan ve milletin yüksek menfaatlerini savunup koruyabilecek kabiliyette yetiştirilmesi milli eğitimde esas tutulmalıdır. Ve kız çocuklarımıza entelektüel yetkinlik kazandırılması elzemdir."* (3 Şubat 1931, İstanbul Konuşması)

"Dünyada her şey kadının eseridir. Kadınlarımız eğer milletin gerçek anası olmak istiyorlarsa, erkeklerimizden çok daha aydın ve faziletli olmaya çalışmalıdırlar." (1923, İzmir Konuşması; İnan, 1982)

Kadınların çalışma hayatına katılması

Atatürk döneminde kadınların çalışma hayatına katılımı eğitimle birlikte teşvik edilmiştir. Kadınlar, aldıkları eğitimlerle çeşitli meslek gruplarında çalışma fırsatı elde ettiler. Toplumun her alanında sirayet ettiler. Çalışma hayatında kadınların varlığı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınların her alanda yer edinmesine ilişkin sözleri aşağıda belirtilmiştir:

"İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki, bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünlüğü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki, bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin?" (Atatürk, 1997; 30 Ağustos 1925, Kastamonu Konuşması)

"Daha emin ve daha doğru olarak yürüyeceğimiz bir yol vardır: Büyük Türk kadınını çalışmamıza ortak kılmaktır." (1923, Konya Konuşması)

"Dünyada hiçbir milletin kadını, milletini kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadınından daha fazla çalıştım diyemez." (1923, Konya Konuşması)

"*Yoksul kadın, hiçbir şeyi olmayan kadın anlamında alınmıştır. Halbuki kadın denilen varlık, bizatihi yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olamaz. Kadına yoksul demek, onun bağrından kopup gelen bütün insanlığın yoksulluğu demektir*." (Borak, 1997: 328; 1923, Konya konuşması).

Kadın ve toplumsal hayat

Atatürk, kadınların giyim-kuşamında ve toplumsal hayatta özgürlüklerini desteklemiştir. 1934'te gerçekleştirilen kıyafet devrimi ile kadınların çarşaf ve peçe giyme zorunlulukları kaldırılmıştır. Geleneksel giyim kurallarına bağlı kalmak zorunda olmayan kadınlar, daha modern ve rahat giysiler tercih etmeye başladılar. Kadın-erkek kıyafetleri ile ilgili reformda çağdaşlığı ve eşitliği hedefleyen cesur bir harekettir. Bu dönem kadınların toplumda aktif bir rol oynamalarını teşvik eden çeşitli sosyal reformlar da gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar, Türk kadınlarının toplumsal ve siyasi yaşamda daha etkin bir rol oynamasını sağlamış, onların eğitim düzeyini artırmış, hukuki haklarını güçlendirmiş ve çalışma hayatına katılımlarını teşvik etmiştir. Atatürk'ün Türk kadınları için getirdiği bu reformlar, Türkiye'nin modernleşmesinde ve demokratikleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, dünya çapında kadınların haklarının güçlendirilmesi ve eşitlik ilkesinin yaygınlaşması açısından da büyük önem taşımaktadır. Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1926'da Türk Medeni Kanunu'nu kabul edilerek Türk kadınlarının hukuki statülerini temelden değiştirilmiştir. Medeni kanunla birlikte, kadınlara erkeklerle eşit haklar tanındı. Miras, mülkiyet, evlenme, boşanma, velayet hakkı, mahkemelerde tanıklık hakkı gibi konularda kadınlar ve erkekler arasındaki hukuki eşitsizlik ortadan kaldırıldı. Tek eşlilik ilkesi kabul edildi. Evlenme yaşı olarak kızların 18 yaşını doldurmuş olma

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

koşulu getirildi. Evlenme konusunda kadının asla zorla evlendirilmemesi, evlenmeye rızasını bizzat memura söylemesi şeklinde kurallar getirilerek, evlenme akdinin resmî nikâhla belediyelerde ve şahitler önünde gerçekleştirilmesi kararı alındı. Erkeğin kadını istediği zaman boşama hakkı kaldırılarak yerine erkek ve kadın eşit şekilde ancak dava açarak ve belli sebeplerde boşanabilir maddesi koyuldu. Bu adımlar, Türk kadınlarının özgürlük ve bağımsızlıklarını artırmıştır. Atatürk'ün bu konuya ilişkin sözleri ise aşağıda yer almaktadır:

"Kadınlar içtimai hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır." (1935, İstanbul Kadınlar Kongresi).

"Kadınlarımız eğer milletin gerçek anası olmak istiyorlarsa, erkeklerimizden çok daha aydın ve faziletli olmaya çalışmalıdırlar." (192,3 Konya Konuşması).

"Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek verdim' diyemez." (Atatürk, 1997; 1931, İzmir konuşması).

"Ben, sadece evlenmek için evlenmek istemiyorum. Vatanımızda yeni bir aile yaşamı yaratmak için önce kendim örnek olmalıyım. Kadın böyle umacı gibi kalır mı?" (1923 İstanbul konuşması; Atatürk, 1997; Seyük, 1956: 25).

"Bir toplum cinslerden yalnız birinin yüzyılımızın gerektirdiklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarı yarıya zayıflamış olur. Bizim toplumumuzun uğradığı başarısızlıkların sebebi kadınlarımıza karşı ihmal ve kusurun sonucudur." (1923, İzmir Konuşması).

"Bazı yerlerde kadınlar, görüyorum ki başına bir bez veya bir peştamal veya buna benzer bir şeyler atarak yüzünü, gözünü örter ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mânâ ve medlûlü nedir? Efendiler, medenî bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşî vaziyete girer mi? Bu hâl milleti gülünç gösteren bir manzaradır. Derhâl tashîhi lâzımdı." (1925, Afyonkarahisar konuşması; Atatürk, 1997; Karal, 1986).

"Kasaba ve şehirde ecânibin nazar-ı dikkati en çok şekl-i tesettür üzerinde tesebbüt ediyor. Buna bakanlar, kadınlarımızın hiçbir şey görmediklerini zannediyor. Mamafih, îcâb-ı dîn olan tesettür, kısaca ifâde etmek lâzım gelirse denebilir ki, kadınların külfetini mûcip ve muhâlif-i âdap olmayacak şekl-i basitte olmalıdır. Şekl-i tesettür, kadını hayatından, mevcudiyetinden tecrit edecek bir şekilde olmamalıdır. Bu sadette son söz olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi lâzım idi. Onlar edebildikleri kadar etmişlerdir. Fakat bugünkü seviyemiz, bugünkü îcâbât ve ihtiyâcât-ı esâsiyeye gayrıkâfîdir. Başka zihniyette, başka kemâlde adamlara muhtacız. Bunları yetiştirecek olan, bundan sonraki validelerdir. Bu mârûzâtımın istiklâlini, şerefini, hayat ve mevcudiyetini temin ve idame umde ittihaz eden yeni Türkiye Devleti'nin esaslarından birini teşkil etmesi lâzımdır ve inşallah edecektir." (Atatürk, 1997; 1925, İstanbul konuşması; Karal, 1986).

"Yaşam kısadır. Bunu kutlama ve taçlandırma için, insanların genellikle uygun gördükleri yol evliliktir. Bu genel kurala uymayanlar, pek sınırlı ve benzerleri azdır. Bu kural dışını oluşturanlar da, esas kuralın fenalığından değil ve fakat tersine bu güzel kurala inanmadan kendilerini alıkoyan sebeplerin etkisinde kaldıklarından, belki evlenmiş olmaktan korktuklarından fazla mutsuz olanlardır. İnkâr edilmez bir gerçektir ki insanlar, yaşam, kadınsız olamaz. Evli olanlar, yaşamın vazgeçilmezini temin etmiş ve bütün düşünce ve isteklerini bir maksat, bir meslek, bir amaca yöneltmiş olur. Ancak talih, eşlerin ruh ve kalplerini iyi geçindirsin!" (1925, İstanbul konuşması, Bozok, 1914:172).

"Efendiler, içtimai hayatın mebdei, ukdesi aile hayatıdır. Aile, izaha hacet yoktur ki, kadın ve erkekten mürekkeptir. Kadınlarımız hakkında, erkekler hakkında söz söylediğim kadar fazla izahatta

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

bulunmayacağım. Fakat bu mevcudiyeti ulviyeyi bilhassa huzurlarında müsamaha ile geçemem. Müsaade buyurulursa bir iki kelime söyleyeceğim ve siz ne söylemek istediğimi suhuletle anlayacaksınız. Esnayı seyahatimde köylerde değil bilhassa kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kesif ve itina ile kapamakta olduklarını gördüm. Bilhassa bu sıcak mevsimde bu tarz kendileri için mutlaka mucibi azab ve ızdırap olduğunu tahmin ediyorum. Erkek arkadaşlar, bu biraz bizim hodbinliğimizin eseridir. Çok afif ve çok dikkatli olduğumuzun icabıdır. Fakat muhterem arkadaşlar, kadınlarımız da, bizim gibi müdrik ve mütefekkir insanlardır. Onlara mukaddesatı ahlakiyeyi kuvvetle telkin etmek için, milli ahlakımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile nezahetle teçhis etmek esası üzerinde bulunduktan sonra fazla hodbinliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana göstersinler. Ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilsinler. Bunda korkulacak bir şey yoktur." (1925, Kastamonu konuşması).

Daha emin ve daha doğru olarak yürüyeceğimiz bir yol vardır: Büyük Türk kadınını çalışmamıza ortak kılmaktır.

"*Dînimizin tavsiye ettiği tesettür hem hayatta hem fazilete uygundur. Kadınlarımız, şeriatın tavsiyesi, dînin emri mûcibince tesettür etselerdi ne o kadar kapanacaklar ne o kadar açılacaklardı. Tesettür-ü şer'î kadınlar için mûcib-i müşkilat olmayacak, kadınların hayât-i mâişette ve hayât-ı içtimâîyede, hayât-ı iktisâdiyede, hayât-ı mâişette ve hayât-ı ilimde erkeklerle teşrîk-i faaliyet etmesine mânî bulunmayacak bir şekl-i basittedir. Bu şekl-i basit, heyet-i içtimâiyemizin ahlâk ve âdâbına mugayir değildir."* (Atatürk, 1997; 1930, Ankara konuşması; Karal, 1986).

"Bizim kadın hayatımızda kadının tarz-ı telebbüsünde teceddüt yapmak meselesi mevzu-u bahs değildir. Milletimizde bu hasatsa yeni şeyleri bellettirmek mecburiyeti karşısında değiliz. Belki ancak dînimizde, milletimizde, tarihimizde zaten mevcut olan âdât-ı mergûbeye intizâm-ı cereyan vermek, mevzu-u bahs olabilir. Biz bağlı başımıza, kendi arzumuza, kendi terbiye ve seviyemize göre istediğiniz kıyafeti ihtiyâr eyleyebiliriz. Ancak bütün milletin şâyân-i kabul göreceği şekilleri, bütün milletin hayatında kabiliyet-i tatbîkiyesi olan kıyafetlere her hâlde temâyülât-ı umûmiyede aramak ve o şekillerin muvaffâkiyetini temâyülât-ı umûmiyeye tevâfukta görmek lâzımdır." (Atatürk, 1997; 1935, İstanbul konuşması; Karal, 1986).

"Bu karar Türk kadınına sosyal ve siyasî hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadınını artık tarihlerde aramak lâzım gelecektir. Türk kadını evdeki medenî mevkiini salâhiyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir." (Atatürk, 1934; 1935, İstanbul konuşması).

1951'de kadınlara yönelik ilk büyük hukuki reformlar Medeni Kanun ile devam etti. Kadınlar evlilik, boşanma ve miras gibi konularda daha fazla hak elde etti. 1955 yılında kadınların eğitim ve iş hayatına katılımı arttı, özellikle öğretmenlik ve sağlık sektörlerinde kadın çalışan sayısında ciddi artışlar görüldü. 1961 Anayasası'nda kadınlar için eşit hakların anayasal güvence altına alınması önemlidir. Sosyal haklar, eğitim, sağlık ve çalışma haklarına vurgu yapıldı. 1975'te Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadınların Statüsü Komisyonu''na katılarak, kadın haklarının uluslararası düzeyde korunması konusunda adımlar attı. 11980'ler de kadının statüsü arttı ve çeşitli yasal haklar tanındı. 1985'te Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) imzaladı. Bu, Türkiye'de kadın haklarını uluslararası normlara uyumlu hale getirmek adına önemli bir adımdır. 1983'te Türkiye'de kürtaj yasal hale getirildi ve kadınların üreme hakları güvence altına alındı. 1990'larda ise Kadın Sığınma Evleri açılarak hukuksal güvence sağlanmaya çalışıldı. 1990'da Mor

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Çatı Kadın Sığınağı Vakfı; 1997'de Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kuruluşların varlığı aslında kadının zayıflatıldığının korunmaya muhtaç hale getirildiğinin göstergesidir.

2001'de Türk Medeni Kanunu'nda yapılan değişiklikle kadınlar ve erkekler arasında tam eşitlik sağlandı. Bu reformla, kadınlar mülkiyet ve boşanma davalarında daha fazla hak elde etmiştir. 2004'te Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile namus cinayetleri gibi kavramlar ceza hukuku çerçevesinde yeniden düzenlendi ve kadınlar lehine daha ağır cezalar getirildi. 2004'te Türk Ceza Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle kadına karşı şiddetin suç kapsamı genişletildi, cinsel suçlar yeniden tanımlandı. 2005'te Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvuruların artmasıyla kadın hakları alanında daha fazla ilerleme kaydetmeye başladı. 2012 yılında, 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" yürürlüğe girdi. Bu kanun, kadınların şiddete karşı korunmasını sağlamak ve şiddet mağduru kadınlara hukuksal, psikolojik destek vermek için önemli bir adımdır. 2011'de, Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ilk ülke oldu. Bu sözleşme, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın haklarının korunması konusunda uluslararası bir referans niteliğindeydi (ancak Türkiye 2021'de sözleşmeden çekilmiştir). 2021'de kadın hakları ve şiddetle mücadelede sivil toplum kuruluşları ve sosyal hareketler (örneğin Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu) giderek daha etkin bir rol oynamaktadır. Eşit ücret ve iş gücüne katılım gibi konular hala kadın hakları gündeminin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye'de kadınların haklarını ve statülerini güçlendirmeye yönelik önemli adımları temsil etmektedir. Eğitimden hukuka, iş hayatına kadar kadınlar lehine yapılan bu reformlar, toplumsal eşitliğe katkıda bulunmuştur.

Kadının seçme ve seçilme hakkı

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türk kadınlarına siyasi haklar verilmiştir. 1934 yılında yapılan seçimlerde Türk kadınları ilk defa oy kullanma hakkını elde ettiler. Ayrıca milletvekili seçme ve seçilme hakkı da bu dönemde tanındı. Bu reform, Türk kadınlarının toplumsal ve siyasi hayatta aktif bir rol oynamasına imkân tanıdı. Kadınlara, Türkiye'den sonra bu hakkı veren ülkeler: Japonya ve Fransa (1945), İtalya ve Belçika (1948), Yunanistan (1952), İsviçre (1971); Türkiye'den önce veren ülkeler: Yeni Zelanda (1893), Avustralya (1902), SSCB (1918), ABD (1920), Moğolistan (1924), Almanya (1928), Ekvador (1929), İspanya (1931), Brezilya ve Tayland (1932).

"Bir toplum cinslerden yalnız birinin yüzyılımızın gerektirdiklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarı yarıya zayıflamış olur. Bizim toplumumuzun uğradığı başarısızlıkların sebebi kadınlarımıza karşı ihmal ve kusurun sonucudur." (1923, İzmir Konuşması)

"Bizim hedefimiz, toplumun her kesiminde kadınlarımızın da yer almasını sağlamaktır. Bu, bir ulusun yükselmesi için gereklidir." (1929, İzmir konuşması)

"Kadın, bir milletin geleceğini belirleyen en önemli unsurdur. Onun eğitimde ve sosyal hayatta yer alması, toplumun gelişiminin anahtarıdır." (1930, İstanbul konuşması)

"Kızlarımızın vatan ve milletin yüksek menfaatlerini savunup koruyabilecek kabiliyette yetiştirilmesi milli eğitimde esas tutulmalıdır. Ve kız çocuklarımıza entelektüel yetkinlik kazandırılması elzemdir. Türk kadınının esasen dehaya sahip olduğuna şüphe yoktur. Türk kadınları memleketin kaderini millet namına idare eden siyasi zümreye dâhil olmak arzusunu belirtmiştir. Dolayısıyla kadınlarımızı hiçbir vatandaşlık vazifesinden uzak tutamayız. Çünkü hakların tümü vazifelerden doğar." (Hâkimiyet-i Milliye,1931 İstanbul konuşması).

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

"Türk kadınları, memleketin yazgısını millet adına yöneten siyasî topluluğa dâhil olmak arzusunu göstermekle, memleketin, milletin vatandaşlara yüklediği görevlerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılacağını düşünmezler. Çünkü görev karşılığı olmayan hak yoktur." (Atatürk, 1997; 1935, İstanbul konuşması)

"Dünya üzerinde hiçbir medeni toplum, kadınlarının seçme ve seçilme haklarına sahip olmasını engelleyemez. Bu hak, insanlığa verilmiş en doğal haklardandır." (1934 Konya konuşması)

"Bugün, Türk kadınını, tüm sosyal ve siyasi haklarıyla tanımak, ona seçme ve seçilme hakkı vermek, ilerlememiz için zorunludur." (1934, Türkiye Büyük Millet Meclisi konuşması (TBMM))

Siyasî hayatta belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını, bu sefer de mebus seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medenî memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu salâhiyet ve liyakatle kullanacaktır." (Atatürk, 1934; 1935, İstanbul konuşması).

"Türk kadını, Türk toplumunun en önemli dayanağıdır. Ona verilen haklar, medeniyet yolunda attığımız en önemli adımlardandır." (1935, Bursa konuşması)

"Kadının siyasal yetersizliğine mantıklı hiçbir sebep yoktur. Bu konudaki tereddüt ve olumsuz düşünüş biçimi, geçmişin toplumsal bir niteliğinin can çekişen bir hatırasıdır." (İnan, 1969; 1935 İstanbul I. Türk Kadın Kongresi)

"Seçme ve seçilme hakkı, Türk kadınını çağdaş dünyada yerini almak için cesaretlendiren bir adımdır." (1935, İstanbul konuşması)

Kadınların siyasette yer alması konusunda da önemli adımlar atılmıştır ancak bu alanda hala cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir. Geçmişten günümüze TBMM'deki vekil ve kadın vekil sayıları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.
Geçmişten günümüze TBMM vekil ve kadın vekil sayıları (TESAV, 2015)

Meclis	Yıl	Vekil Sayısı	Kadın
1	1920-1923	437	0
2	1934-1935	399	18
3	1939-1943	424	16
4	1943-1946	455	46
5	1941-950	465	9
6	1950-1954	487	3
7	1954-1957	541	4
8	1957-1960	610	8
9	1961-1965	450	3
10	1965-1969	450	8
11	1969-1973	450	5
12	1973-1977	450	6
13	1977-1980	450	4
14	1983-1987	399	12
15	1987-1991	450	6
16	1991-1995	450	8
17	1995-1999	550	13
18	1999-2002	550	23
19	2002-2007	550	24
20	2007-2011	550	50

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

21	2011-2015	550 (Haziran)	79
22	2011-2015	550 (Kasım)	81
23	2015-2018	600	98
24	2018-2023	600	104
25	2023	600	121

Geçmişten bugüne değin 24 hükümet kurulmuştur. 2015 seçimlerinde Haziran ve Kasım aylarında iki kez seçim yapılmıştır. 1. TBMM'de kadın milletvekili yoktu, çünkü Türkiye'de kadınların seçme ve seçilme hakkı henüz tanınmamıştı. 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındıktan sonra 1935 genel seçimlerinde ilk kez 18 kadın milletvekili meclise girdi. 1960-1980 yıllarda genel vekil sayısında artış olmasına rağmen mecliste kadın temsili oldukça sınırlı kalmıştır. Özellikle 1954'te 547 velin içerisinden yalnızca 4'ü; 1957'de 610 vekil arasından sadece 8'i kadındır. 1950 ve 1961'de ise yalnızca 3 kadın vekil mecliste yer almıştır. 2023 seçimlerinde TBMM'de 600 milletvekili içerisinde 121'i kadın milletvekili bulunmaktadır. Meclisin %20'si kadın vekillerden oluşmaktadır. 2000'lerden sonra meclisteki genel vekil sayısı nüfusla orantılıdır. Başlangıçta 550 iken nüfus artışına göre sayı 600'e çıkarılmıştır. Ancak 2000'li yıllardan önce meclisteki genel vekil sayılarında bir tutarlılık bulunmamaktadır. Cumhuriyetten 2000'li yıllara kadar TBMM'deki milletvekili sayılarındaki dalgalanmanın birkaç nedeni vardır. Bu sayılar esasen hem anayasal düzenlemelere hem de dönemin siyasi ve hukuki ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir. Vekil sayısı nüfusa bağlı olsa da, milletvekili sayısının bir yükselip bir düşmesinin ardındaki temel nedenler şunlardır:

Anayasal düzenlemeler ve yasalar

TBMM'deki milletvekili sayıları anayasa ve seçim kanunlarıyla belirlenmektedir. Bu düzenlemeler zamanla değiştirilmiş, farklı dönemlerde değişikliklere gidilmiştir. Türkiye'nin 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları, milletvekili sayılarıyla ilgili düzenlemelerde farklı yaklaşımlar getirmiştir:

1924 Anayasası

Milletvekili sayısını 435 olarak belirledi. Ancak nüfusun artışıyla birlikte çeşitli kanun değişiklikleri yapıldı.

1961 Anayasası

450 milletvekili öngörülmüş, ancak daha sonra bu sayı 1977'de 450'den 550'ye çıkarıldı.

1982 Anayasası

Milletvekili sayısını önce 400 olarak belirledi, 1987'de yapılan anayasa değişikliği ile bu sayı tekrar 450'ye çıkarıldı ve 1995'te 550 milletvekiline yükseltildi.

Seçim kanunları ve siyasi hesaplamalar

Her seçim döneminde, siyasi ortam ve ihtiyaçlara göre milletvekili sayıları yeniden düzenlenebiliyordu. Bu dalgalanmanın bir nedeni de seçim bölgelerinin temsilde adalet ve yönetimde

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

istikrar amacıyla yeniden düzenlenmesiydi. Örneğin, nüfus yoğunluğu veya seçmen kitlesi hızlı artan bölgelerde milletvekili sayıları artırılırken, diğer bölgelerde azaltmalar olabiliyordu. Dolayısıyla bu sayılar tamamen nüfusa göre değil, aynı zamanda siyasi dengeler ve yönetim ihtiyaçları doğrultusunda değişmiştir.

Temsilde adalet ve yönetimde istikrar arayışı

Her seçimde milletvekili sayısının değiştirilmesi, temsilde adalet ve yönetimde istikrar hedeflerine ulaşma çabasıyla ilgilidir. Nüfus artışının dengeli bir biçimde temsil edilmesi için zaman zaman yeni düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin, büyük şehirlerin artan nüfusları daha fazla milletvekili gerektirirken, kırsal kesimlerde azalan nüfus daha az temsilciyle temsil edilmiştir.

Darbeler ve siyasal dönüşümler

Türkiye'de yaşanan askeri darbeler ve siyasal krizler de milletvekili sayısındaki dalgalanmalarda etkili olmuştur. Örneğin, 1960 darbesinden sonra oluşturulan Kurucu Meclis ve 1980 darbesinden sonra yapılan anayasal düzenlemeler milletvekili sayılarında değişikliklere yol açmıştır.

Nüfusa göre dağılım kriterleri

Milletvekili sayısındaki iniş çıkışlar tamamen nüfusa bağlı olarak şekillenmemiştir, ancak nüfusun seçim bölgeleri üzerindeki etkisi vardır. Türkiye'de milletvekili dağılımı, seçim bölgelerinin nüfusuna göre yapılır, ancak her il en az bir milletvekili çıkarır. Bu da bazı illerde nüfus düşse bile milletvekili sayısının sabit kalmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, milletvekili sayılarındaki dalgalanmalar yalnızca nüfus değişimleriyle açıklanamaz; anayasa değişiklikleri, seçim kanunları, siyasal ihtiyaçlar ve temsilde adalet gibi etmenler de bu sayıların belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin hızlı sosyo-ekonomik dönüşümü ve dönemsel siyasi gelişmeleri de bu değişkenliği açıklayan temel unsurlardır.

Kadınların siyasi temsili her ne kadar artmış olsa da, genel vekil sayısına oranla hala düşük seviyeler de seyretmektedir. TBMM'de yer alan bazı önemli kadın bakanlar ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Tablo 2.
Türkiye'de ilk kadın bakanlar ve bakanlık yaptıkları alan (Zorba, 2020; Wikipedia, 2024)

No	Alan	Kadın	Yıl
1	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Türkan Akyol (ilk)	1971
2	Kültür Bakanı	Hayriye Ayşe Nermin Neftçi (ilk)	1974
3	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı	İmren Aykut (2 dönem)	1987-1989
5	Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet B.	İmren Aykut (ilk)	1990
6	Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet B.	Güler İleri	1991
7	Ekonomiden Sorumlu B.	Tansu Çiller	1991
8	Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet B.	Türkan Akyol	1993
9	Çevre Bakanı-Turizm Bakanı	Işılay Saygın (iki kez üst üste)	1996
10	Dışişleri Bakanı	Tansu Çiller (ilk)	1996
11	İçişleri Bakanı	Meral Akşener (ilk)	1996
12	Çevre Bakanı	İmren Aykut	1997
13	Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet B.	Işılay Saygın	1997
14	Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet B.	Melda Bayer	2002
15	Adalet Bakanı	Aysel Çelikel (ilk)	2002
16	Turizm Bakanı	Güldal Akşit	2002
17	Kıbrıs ve Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlardan Sorumlu	Tayyibe Gülek	2002
18	Kadın ve Aileden Sorumlu B.	Güldal Akşit	2003
19	Kadın ve Aileden Sorumlu B.	Nimet Baş	2005-2007
20	Kadın ve Aileden Sorumlu B.	Selma Aliye Kavaf	2007-2009
21	MEB	Nimet Baş (ilk)	2009
22	MEB	Nimet Çubukçu	2009
23	Aile ve Sosyal Politikalar	Fatma Şahin	2011
24	Aile ve Sosyal Politikalar	Ayşenur İslam	2013
25	Aile ve Sosyal Politikalar	Ayşen Gürcan	2015
26	AB Bakanlığı	Beril Dedeoğlu (ilk)	2015
27	Aile ve Sosyal Politikalar	Sema Ramazanoğlu	2015
28	Çevre ve Şehircilik	Fatma Güldemet Sarı	2015
29	Aile ve Sosyal Politikalar	Fatma Betül Sayan Kaya	2016
30	Çalışma ve Sosyal Güvenlik	Jülide Sarıeroğlu	2016
31	Aile ve Sosyal Politikalar	Zehra Zümrüt Selçuk	2018
32	Ticaret Bakanı	Ruhsar Pekcan (ilk)	2018
33	Aile ve Sosyal Hizmetler	Derya Yanık	2021
34	Aile ve Sosyal Hizmetler	Mahinur Özdemir Göktaş	2023

Toplamda 27 kadın bakan görev almıştır, ancak genel olarak kadınların bakanlık görevlerinde bulunma oranı düşük kalmıştır. Tansu Çiller başbakanlığı döneminde ayrıca Ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığı görevini de icra etmiştir. İlk Milli Eğitim Bakanı (MEB) Nimet Baş; Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan; Sağlık Bakanı Türkan Akyol; Kültür Bakanı Hayriye Ayşe Nermin Neftçi; Aile ve Çalışma Bakanı İmren Aykut; AB Bakanı beril Dedeoğlu; Adalet bakanı Aysel Çekilel; İçişleri Bakanı Meral Akşener; Dışişleri Bakanı Tansu Çiller; Turizm Bakanı Güldal Akşit olmuştur. Kadınlar genellikle kadın ve aileden sorumlu ve çalışma-sosyal güvenlik bakanlıklarına getirilmiştir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de öncü Türk kadınları

Bu bölümde Türkiye'de bir konuda/alanda öncü olan kadınlara yer verilmiştir. Bu kadınlara ve alanlarına ilişkin bilgiler Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.
Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de öncü Türk kadınlar (Wikipedia, 2025)

No	Alan	Kadın	Yıl
1	İlk Kadın Romancı	Fatma Aliye Hanım	1892
2	İlk Kadın Öğretmen	Fatma Refet Angın	1955
3	İlk Kadın Tiyatrocu	Afife Jale	1902
4	İlk Kadın Sporcu	Halet Çambel	1936
5	İlk Kadın Gazeteci	Selma Rıza Feraceli	1872-1931
6	İlk Kadın Hukukçu	Süreyya Agaoğlu	1903-1989
7	İlk Güzellik Yarışması Kazananı	Keriman Halis (Türkiye'nin ilk "Dünya Güzeli)	1929
8	İlk Veteriner	Merver Ansel	1935
9	İlk Kadın Muhtar	Gül Esin	1933
10	İlk Kadın Milletvekili	Hatice Özgener	1865-1940
11	İlk Kadın Pilot	Sabiha Gökçen	1936
12	İlk Seçilmiş Kadın Bakan	İmren Aykut	1987
13	İlk Kadın Vali	Lale Aytaman	1991
14	İlk ve tek kadın içişleri bakanı	Meral Akşener	1996
15	İlk dışişleri bakanı	Tansu Çiller	1996
16	İlk Kadın Adalet Bakanı	Aysel Çelikel	2002
17	İlk Kadın Başbakan	Tansu Çiller	1993-1996
18	İlk Eurovision şarkı yarışması birincisi	Sertap Erener	2004
19	İlk Kadın F16 pilotu	Berna Şen	2024
20	İlk Kadın Merkez Bankası Başkanı	Hafize Gaye Erkan	2023-2024
21	İlk Kadın Yargıtay Üyesi	Melahat Ruacan	1945
22	İlk Kadın Rektör	Saffet Rıza Alpar	1933
23	İlk Kadın Profesör	Fazıla Şevket Giz	1944
24	İlk Kadın Millî Eğitim Müdürü	Güler Karakülah	1990
25	İlk Kadın Doktor	Safiye Ali	1921
26	İlk Kadın Diplomat	Adile Ayda	1958-59-61-66-67
27	İlk Kadın Büyükelçi	Filiz Dinçmen	1965
28	İlk Kadın Baro Başkanı	Fatma Nermin Özkaya	1969
29	İlk Kadın Belediye Başkanı	Sadiye Hanım	1930

Tablo 3 incelendiğinde Türk kadınlarının her alanda topluma öncü çalışmalar yapması teşvik edilmelidir. Bu sayılar ve alanlar artırılmalıdır.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ünal (2014) ve Konan (2011) çalışmalarında Türk kadınının yalnızca siyasi haklar elde etme süreçlerini incelemişlerdir. Resmi belge ve kaynaklar kullanıldığı için bu çalışmanın verileri ile seçme-seçilme haklarını elde etmesi başlığı altındaki verilerle benzerdir. Konu alanı olarak bu yazarlar sınırlı bir alanı çalışmışken bu araştırmada kadının eğitim hakkı, çalışma hakkı, medeni kanunda elde ettiği haklar incelenmiştir.

Tezel (1983) ve Feyzioğlu (1986) Atatürk ve kadın hakları; Eldeniz (1956) Atatürk ve kadın; Özdemir (2009) Türk kadınının toplumsal konumu; Göksel (1998) Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk; Kurnaz (1991) Cumhuriyet öncesinde Türk kadını konularında çalışmalar yapmışlardır.

Zorba (2020)'nın doktora tezinde Osmanlı'dan 1950 yılına kadar Türk kadınlarının statüsü incelenmiş, ilk vekiller, kadın siyasetçilere yer verilmiştir ancak bu çalışmada 1950'ye kadar sınırlandırılmıştır. 1950'den 2025'e kadar olan süreç ele alınmamıştır. Bu nedenle bu makale kapsam açısından daha geniştir ayrıca yalnızca siyasetçi kadınlar ele alınmamış olup sporcu, pilot, doktor, veteriner, sanatçı, rektör, profesör vs. alanında ilk olan kadınlara yer verilmiştir.

Doğan (2020)'ın doktora tezinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin Osmanlı basınına yansıması konusu ele alınmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, sosyal yaşamdan iş yaşamına, seçme-seçilme gibi siyasal haklara kadar kadınlarla ilgili düzenlemeler ve bu düzenlemelerin yansımalarına değinilmiştir. Bu açıdan konusal olarak benzerdir. Ancak bu çalışmada 2024 yılını da dâhil edilerek kadının toplumsal, siyasal, ekonomik ve eğitim açılarından ele alınmıştır.

Öztürk (2020), Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'de kadın haklarını incelenmiştir**.** 1980 sonrası dönemde kadınların kendi hak ve özgürlüklerini aradığı bir dönemdir. 1982 Anayasası'nın tanımış olduğu eşitlik, adalet temelli sisteminde bu eşitliklerden faydalanmak isteyen kadınlar harekete geçmiştir. Birleşmiş Milletlerin ilan ettiği "Kadının On Yılı'ndan yola çıkarak isteklerini kabul ettirmeye çalışmışlar ve o süreçte Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme Türkiye'de imzalanması ile birlikte Ayrımcılığa Karşı Kadın Dernekleri kurulmuştur. Çeşitli derneklerde dergilerle, sempozyum, miting, yürüyüş ve gösterilerle isteklerini dile getiren kadınlar, toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine son vermeye çalışmışlardır. Kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi ayrımcılığın önlenmesi ekonomik alanda erkeklerle eşit haklara gelebilmeleri için çalışmalar başlatmışlardır.

Özellikle kadın hakları ile ilgili çalışmalar ile bu araştırma arasında benzerlik olsa da diğer çalışmalarda öncü Türk kadınlarına, Türk kadın bakanlara yer verilmemiştir. Bu çalışmanın bulgular bölümündeki her başlığının altında Atatürk'ten doğrudan alıntılar yapılmıştır. Önceki yıllarda gerçekleştirilen çalışmaların genel olarak kadın hakları ile ilgili olanı 1986 yılında yapılmıştır. Aradan 38 yıl geçmiş olup çeşitli ilerlemeler ve gerilemeler yaşanmıştır. Bu alanda güncel bir yayın mevcut değildir. Bu nedenle bu araştırma özgün bir çalışmadır.

Bu araştırmanın bulguları Atatürk'ün gözünde kadın olmak, kadınların eğitim hakkı, çalışma hakkı, seçme-seçilme hakkı, toplumsal hayattaki yeri ve Cumhuriyet'ten günümüze Türk tarihindeki öncü Türk kadınları başlıkları altında sunulmuştur.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Atatürk'ün kadına yönelik söylediği sözlerden sıklıkla alıntılamalara başvurulan bu çalışmada bahsedilen sözlerin 13'ünü İstanbul; 10'unu İzmir; 9'unu Konya; 2'sini Ankara-Kastamonu; birini Bursa, Tarsus ve Afyonkarahisar'da söylemiştir.

Atatürk'e göre dünya üzerindeki yapılmış her şey kadının eseridir ve kadın sürekli münevver, faziletli ve güçlü olmalıdır. Aynı zamanda Türk kadının erkeklerden aşağı kalır yanı olmadığını, her konuda erkeklerin seviyesinde ve eşit olduğunu söylemiştir. Atatürk, kadınların özgürleşmesi, eğitilmesi, sosyal ve siyasal hayatta etkin bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, kadınlar eşit bireyler olarak topluma katkıda bulunmalı ve geri planda kalmamalıdırlar. Atatürk'ün kadınlara ilişkin temel düşüncesi, onları sadece evde ve aile içinde sınırlı bir rolü olan bireyler olarak görmek yerine, toplumun her alanında aktif ve eşit haklara sahip kişiler olarak kabul edilmesidir. Bu yüzden, Atatürk'e göre kadınların "özlenecek" bir geçmişi değil, inşa edecekleri özgür ve eşit bir geleceği vardır. Atatürk, kadının toplumsal hayatta hak ettiği değeri bulmasının, modern Türkiye'nin inşası için vazgeçilmez olduğuna inanmıştır. Bu yüzden, kadınların eğitim, iş, siyaset gibi alanlarda aktif olmaları gerektiğini sürekli vurgulamıştır.

Cumhuriyet döneminden bu yana, Türk kadınları önemli ilerlemeler kaydetmiş olsalar da, hâlâ tam eşitlik sağlanamamıştır. Kadınların eğitim, iş, toplumsal yaşam ve siyaset alanında daha fazla temsil edilmesi için mücadele devam etmektedir. Kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kritik öneme sahiptir.

Geçmişten günümüze kadının eğitim hakkına yönelik Atatürk döneminde büyük reformlar gerçekleştirilmiştir. 1926'da eğitimin laikleşmesi ve karma eğitim sisteminin benimsenmesi, kadınların eğitimde eşit haklara sahip olmasının temelini oluşturdu. Günümüzde, kadınların eğitim düzeyi artmış, üniversiteye giriş oranları yükselmiştir. Eğitim alanında fırsat eşitliği sağlama yönünde çabalar devam etmektedir.

Geçmişten günümüze kadının çalışma hakkı konusunda Atatürk döneminde kadınların çalışma hayatına katılımı teşvik edilmiştir. 1930'larda kadınlar, çeşitli meslek gruplarında yer almaya başlamıştır. Günümüzde ise kadınlar, iş gücünde daha görünür hale gelmiş, farklı sektörlerde çalışmakta, ancak hâlâ eşit ücret ve terfi gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Geçmişten günümüze kadının seçme ve seçilme hakkı konusunda Atatürk döneminde 1934 yılında Türk kadınları, seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Bu, Türk kadınının toplumsal hayatta eşitlik mücadelesinin en önemli adımlarından biriydi. Günümüzde ise kadınlar, siyasi hayatta yer almakta, mecliste ve yerel yönetimlerde temsil edilmektedir. Ancak, kadın temsil oranları hâlâ istenilen seviyede değildir.

Geçmişten günümüze kadının toplumsal hayatta yer edinme hakkı Atatürk döneminde kadınlar, toplumsal hayatta aktif rol alabilmeleri için pek çok hak elde ettiler. Kadınlara medeni haklar tanındı, boşanma, miras ve mülkiyet hakları verildi. Günümüzde ise kadınlar, toplumsal yaşamda daha fazla yer almakta ve karar alma süreçlerine katılmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hâlâ zorluklar yaşanmaktadır.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Günümüzde kadına yönelik şiddetle mücadele için yasalar çıkarılmış ve çeşitli kampanyalar başlatılmıştır. Kadınların haklarını savunma konusunda kadın dernekleri ve sivil toplum kuruluşları aktif rol oynamaktadır.

Geçmişten günümüze kadının sosyal ve kültürel değişimi konusunda kadınların toplumsal rolleri, zamanla değişmiş, geleneksel rollerin dışına çıkarak farklı alanlarda kendilerini ifade etmeye başlamışlardır. Kadınların sosyal hayatta daha aktif olmaları, toplumsal normların da değişmesine katkıda bulunmuştur.

Geçmişten günümüze özellikle 2000'li yıllardan önce mecliste genel vekil sayısında yıllara göre tutarsızlıklar bulunmaktadır. Bunun darbeler, anayasalar, nüfus artışı vb. farklı sebepleri olmasına rağmen şu anki nüfusa göre vekil sayısı 600 iken 1957 yılındaki seçimlerde 1924 anayasasına göre 435 vekil olması gerekirken 610 vekilin meclise girmesi dikkat çekicidir. 1950-1961 seçimlerinde 3; 1954-1977 seçimlerinde 4; 1957 seçiminde ise yalnızca 8 kadın vekil meclise girmiştir. Bu oran genel vekil sayılarına oranla oldukça düşüktür. Genel olarak 1999 seçimlerinde sonra kadın vekil sayılarında artış gözlenmiştir. 2015 seçimlerinde ise Haziran seçiminde 97 kadın vekil bulunurken 2015 Kasım seçiminde bu sayı 81'e gerilemiştir (TESAV, 2015; Zorba, 2020).

Geçmişten günümüze toplam 16 kadın bakan mecliste yer almıştır. Kadınlar, genelde aile bakanlıklarında görev almıştır. Bu görev süreleri ise oldukça kısadır. Dış işleri bakanlığı, enerji, kültür, adalet, tarım, sanayi, ulaştırma, çevre ve gençlik bakanlıklarında günümüze kadar hiç kadın bakan seçilmemiştir.

Türk kadınına cumhuriyet döneminde verilen değerin tekrar verilmesi önerilmektedir.

Kadın sığınma evleri ve vb. Kuruluşların kapatılarak kadının güçlendirilmesi, erkeklere yönelik eğitim verilmesi ve bu tür utanç verici kurumlara ihtiyaç duyulmaması için önlemler alınmalıdır.

TBMM'de kadına yeterince yer verilmediği dikkate alınarak belirli bir kadın-erkek vekil ve bakan sayısı oluşturulup dağılımlar eşit yapılmalıdır.

Kadınların bakanlık süresi kısa olup genelde aile ve sosyal işler bakanlığı görevi verilmiştir. Kadınlarımızın bakanlık sürelerinin uzatılıp adalet, dış işleri, gençlik, çevre, enerji vb. Bakanlık alanlarında da görev verilmesi önerilmektedir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

Ak, H. Ş. (2016). Osmanlı ve cumhuriyetin ilk yıllarında kadın hareketleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi* 7*(18),* 46-63.
Altındal, M. (1994). *Osmanlıda kadınlığın durumu*. (1.b.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
Atatürk, Mustafa Kemal (1923). *Konya konuşması.* [Konya].
Atatürk, Mustafa Kemal (1923). *İzmir konuşması.* [İzmir].
Atatürk, Mustafa Kemal (1923). *Tarsus konuşması.* [Tarsus].
Atatürk, Mustafa Kemal (1925). *İnebolu konuşması.* [İnebolu].
Atatürk, Mustafa Kemal (1925). *Kastamonu konuşması.* [Kastamonu].
Atatürk, Mustafa Kemal (1925). *Afyonkarahisar konuşması*. [Afyonkarahisar].
Atatürk, Mustafa Kemal (1925). *İstanbul konuşması.* [İstanbul].
Atatürk, Mustafa Kemal (1929). *İzmir konuşması.* [İzmir].
Atatürk, Mustafa Kemal (1930). *Ankara konuşması.* [Ankara].
Atatürk, Mustafa Kemal (1931). *İzmir konuşması.* [İzmir].
Atatürk, Mustafa Kemal (1932). *İstanbul konuşması.* [İstanbul].
Atatürk, Mustafa Kemal (1934). *Konya konuşması.* [Konya].
Atatürk, Mustafa Kemal (1934). *TBMM konuşması.* [Ankara].
Atatürk, Mustafa Kemal (1934). *Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin ardından yazdığı notlar* (5 Aralık 1934).
Atatürk, Mustafa Kemal (1935). *İstanbul Kadınlar Kongresi konuşması*. [İstanbul].
Atatürk, Mustafa Kemal (1935). *Bursa konuşması.* [Bursa].
Atatürk Araştırmaları Merkezi (ATAM), (1997). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri*, Cilt 2
Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Konya'da kadınlar ile konuşma.
Aydın, Harun (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın, *Curr Res Soc Sci,* 1*(3),* 84-96.
Balcı, Ali. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler.* Ankara: Pegem Akademi.
Berktay, F. (1994). *Kadın Hareketinin Kurumsallaşması: Fırsatlar ve Rizikolar***,** Çev: Meral Akkent,1. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
Berktay, F. (2015). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
Borak, S. (1997). *Atatürk'ün resmi yayınlara girmemiş söylev demeç yazışma ve söyleşileri,* İstanbul: Kaynak Yayınları.
Bozok, S. ve Bozok, C. (1914). *Hep Atatürk'ün yanında*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara:* Pegem Akademi.
Craven, L. (1789). *Voyage de milady Craven â consrtantinople, par la crimee*, Paris: Durand.
Çakır, S. (1991). *Siyasal yaşama katılım mücadelesinde Türk kadını,* İstanbul: Kadınlar ve Siyasal Yaşam, (131-141 içinde).
Çakır, S. (2007). *Feminizm: Ataerkil iktidarın eleştirisi içinde. Modern siyasal ideolojiler.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Çakır, S., ve Alkan, A. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'ndan modern Türkiye'ye cinsiyet rejimi: Süreklilik ve kırılmalar.* F. Alpkaya, B. Duru (Drl.), 1920'den Günümüze Türkiye'de toplumsal yapı ve değişim (229-271). Ankara: Phoenix Yayınları.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Durakbaşa, A. (1998). Cumhuriyet döneminde modern kadın ve erkek kimliklerinin oluşumu: Kemalist kadın kimliği ve münevver erkekler, Ed.: Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu (Ed.) *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler,* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
Doğan, G. (2020). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin Osmanlı basınına yansıması,* Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gaziantep.
Doğramacı, E. (1989). *Türkiye'de kadının dünü ve bugünü,* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Elçiçeği, B., (2022). Değerlerin davranış boyutuna yansımaları: Osmanlı devleti örneği (1256-1924). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 6 *(11),* 22-38.
Eldeniz, P. N. (1956). Atatürk ve Türk kadını. *Belleten,* 20 *(80),* 739
746. https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1274532
Feyzioğlu, T. (1986). Atatürk ve kadın kakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 2 *(6)*, 585-602, atam.gov.tr
Galvan, J. (2006). *Writing literature reviews: a guide for students of the behavioral sciences*. Glendale, CA: Pyrczak Publishing.
Göksel, B., (1998). Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 14, sayı 41, 406-416.
Irmak, S. (1981). *Atatürk ve Türkiye'de çağdaşlaşma atılımları,* İstanbul: Hisarbank Kültür Yayınları.
İbn-i Haldun (2011). *Mukaddime* (S. Uludağ Çeviren), İstanbul: Dergâh Yayınları.
İnan, R. (1994). *Atatürk ve Türk kadını, X. Türk tarih kongresi,* VI. Cilt, 22-26 Eylül 1986, Ankara.
İnan, A. (1969). *Medeni bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün el yazıları,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
İnan, A. (1982). *Tarih boyunca Türk kadınının hak ve görevleri,* 4.bs. İstanbul: Milli Eğitim basımevi.
İnan, A. (1918). *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatırları* (kitap). Nurer Uğurlu (Ed.).
İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayımcılık A.Ş. "Mustafa Kemal Atatürk'ün Altı Defterde Yazdıkları"
Karal, E. Z. (1986). *Atatürk'ten düşünceler.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
Kaptan, S. (1977). *Bilimsel araştırma teknikleri.* Ankara: Tek Işık Matbaası ve Rehber Yayınevi.
Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (1925). *Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişi, şapka ve kıyafet ınkılabı*,https://kastamonu.ktb.gov.tr/tr-63803/ataturk39un-kastamonu39ya-gelisi-sapka-ve-kiyafet-inkil-.html.
Kırkpınar, L. (1998). Türkiye'de toplumsal değişme sürecinde kadın**,** İç: Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu (Ed.) *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
Kocatürk, U. (1984). *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri.* Ankara: Turhan Yayınevi.
Konan, B. (2011). Türk kadınının siyasi hakları kazanma süreci, *AUHFD,* 60 *(1),* 157- 174.
Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını,* Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 4.
Kurt, S. K. (2011). *Osmanlı Devleti'nde kadın eğitimi: Haremden mektebe,* Yitik Hazine Yayınları, No: 1; İstanbul.
Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Sencer, M. (1986). *İnsan hakları "Ana kuruluşlar ve belgeler",* Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme Yayınları, No: 214.
Sevük, İ.H. (1956). *Atatürk için,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (1), 1034-1060.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Sezer, A. (1998). Türkiye'de ki ilk kadın milletvekilleri ve meclisteki çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 14, sy. 42, 889-905.
Sözbilir, M. (2009). *Nitel veri analizi.* https://fenitay.wordpress.com/ders-icerigi-ve-sunular
Şen, M. E. ve Saltekin, F. (2012). Osmanlı toplumunda kadınların mahkeme önündeki hukuk mücadelesi: 235 no'lu Seydişehir şer'iyye sicil defterine göre, *Turkish Studies,* 7 *(4),* 2793-2807.
ÖSYM, (1990). *ÖSYM istatistikleri.*osym.gov.tr
Özdemir, G. (2009). Türk kadınının toplumsal konumunun gelişim süreci, N*amık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri*, 3, 7-18.
Öztürk, Z.T. (2020). *Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'de kadın hakları*, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük.
Taşkıran, T. (1973). Cumhuriyetin 50. yılında Türk kadın hakları, Ankara.
Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve siyasal toplumsal hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları.
Tekin, S. (2010) Osmanlı'da kadın ve kadın hapishaneleri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* 29 *(47),* 83-102.
TESAV, (2015). *Cumhuriyet döneminde kadın vekil sayıları*, Toplumsal ekonomik siyasal araştırmalar vakfı, Ankara.
Tezel, S. (1983). *Atatürk ve kadın hakları.* Ankara: T. T. B. Yayınları.
TKDF, (2023). *Türkiye kadın dernekleri federasyonu 2023 yılı kadın cinayetleri verileri raporu* (https://www.tkdf.org.tr/bizden-haberler/2023-yili-kadin-cinayetleri-verileri-raporu).
Toprak, Z. (1988). *Cumhuriyet halk fırkasından önce kurulan parti, kadınlar halk fırkası, Tarih ve Toplum,* Sayı: 51, Cilt: 9, 5-12.
Toska, Z. (1998). Cumhuriyet'in kadın ideali: Eşiği aşanlar ve aşamayanlar, Ed.: Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu (Ed.) *75 yılda kadınlar ve erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2023). *Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri, 2023.* Erişim: https://data.tuik.gov.tr)
TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2024). *Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri, 2024.* Erişim: https://data.tuik.gov.tr)
Ünal, S. (2014). Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanması ve basın, *Turkish Studies,* 9 *(7),* 525-559.
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Yılmaz, A. (2010). *Osmanlı'dan cumhuriyete: Kadın kimliğinin biçimlendirilmesi,* ÇTTAD, IX (20-21), 191-212.
Pürmüslü, N. (2020). *Osmanlıdan 1950'ye Türk kadın haklarının ve statüsünün gelişim süreci,* Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
Wikipedia, (2025). Türkiye Cumhuriyetinin kadın bakanları, https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti%27nin_kad%C4%B1n_bakanlar%C4%B1_listesi, Erişim tarihi: 12.01.2025.
Wikipedia, (2025). Mesleklerine göre ilk kadınlar listesi, https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_mesleklerine_g%C3%B6re_ilk_kad%C4%B1nlar_listesi. Erişim tarihi: 12.01.2025.